

Александар ПЕТРОВ

ПОЛА ВЕКА КЊИЖЕВНЕ ИСТОРИЈЕ

Институт за књижевност и уметност, садашњи издавач научног часописа *Књижевна историја*, позвао је поводом педесете годишњице његовог излажења и мене, као оснивача и првог главног уредника (1968–1972), да учествујем на округлом столу.

Те 1968. године у државним и политичким круговима Србије преиспитивало се стање у српској научној и књижевној периодици. Зато смо Драгиша Витошевић и ја били подстакнути да изађемо с предлозима о покретању два нова часописа, *Расковника* и *Књижевне историје*. Разговарао сам претходно с професором Миодрагом Поповићем, Јованом Деретићем и неким члановима будуће редакције о потреби оснивања новог научног гласила. Подршку сам добио и од песника Васка Попе и Оскара Давича. Истога дана, на седници одговарајућег друштвеног органа, којим је руководио Едвард Иле, наши су предлози били прихваћени и нас двојица задужени да као оснивачи и главни уредници, Драгиша Витошевић *Расковника*, а ја *Књижевне историје*, приступимо њиховом излажењу.

На доношење такве одлуке претпостављам да је утицала наша претходна делатност, Витошевићева у области књижевности и културе на селу, а моја у области критике и науке о књижевности.

Те 1968. године Нолит је објавио моју књигу *У њросјору њрозе*. У књизи су била два дела. У првом, претежно теоријском, „Поетско у Андрићевој прози”, била је реч о односима структуралног, имагинативног и рационалног у поетском саставу, прозном а не у стиховима. У другом су била моја предавања, одржана 1966. на Коларчевом универзитету о приповедачкој прози Вељка Петровића и термину „сказ”, о раном Андрићу и раном Црњанском, позоришту лутака у Крлежиним романима, личностима и проблемима Давичове прозе, о епском духу књижевног света Михаила Лалића. Приступао сам тумачењу тих дела, а од 1964. и неких других, са гледишта руског формализма, енглеске и америчке нове критике и европског структурализма.

У научним и књижевним критикама пажњу су привукле и оцене оновремене југословенске науке о књижевности, есејистике и критике које сам изнео у „Поговору” књиге *У њросјору њрозе*:

„У тзв. универзитетској критики, с једне стране, учињен је видан корак ка конкретном и документованом проучавању књижевних дела (стилистичке и стилистичко-лингвистичке анализе), а, с друге стране, универзитетска критика још није превазишла дескриптивну фазу и фазу проучавања конкретности (претежно биографских) које нису од битне важности за естетичко тумачење књижевних дела” (Петров, 1968: 287).

Написао сам и да су у критици и есејистици били приметни резултати у вредновању књижевних дела, као и у испитивању књижевних дела као социолошке, идеолошке, психолошке, гносеолошке и онтолошке чињенице, али да је било „недовољно учињено у испитивању књижевних дела као књижевне чињенице или књижевне појаве” (Исто).

У првом броју часописа, у уводном тексту „Часопис *Књижевна историја*”, без потписа, а иза којег су стајали сви чланови редакције (Јован Деретић, Васо Милинчевић, Мирјана Мочиновић-Киш, Марија Митровић, Миодраг Сибиновић и главни уредник), препознају се критички ставови из „Поговора” књиге *У иростору ирозе*, али је оцена, још у првом пасусу, знатно оштрија:

„Часопис *Књижевна историја* појављује се у тренутку када српска наука о књижевности налази у незавидном стању. Наша књижевна наука заостаје за савременим схватањима и модерним методима у испитивању књижевних појава. То заостајање присутно је на свим подручјима, оно даје тон свим приступима књижевном делу: наша књижевна теорија је још увек класицистички нормативна, наша историја књижевности је позитивистичка, а наша књижевна критика је претежно импресионистичка. Изузеци од правила постоје, али они суштински не мењају општу, неповољну слику целине” (Књижевна историја 1968, I*1: 3).

Истовремено је, међутим, истакнута вера да и у нашој средини „постоје људи који се баве проучавањем књижевности а чије способности нису искоришћене, тачније, које не могу да дођу до изражаја због постојећих односа у науци” (Исто: 4). Часопис је требало да буде гласило тих запостављених, углавном млађих научника.

У првим бројевима ударна рубрика била је „Округли сто”, на којем се у Београду расправљало о социолошком методу, поводом књиге Свете Лукића *Савремена јујословенска лијературу 1945–1965* (1968), о *Историји српске књижевности – Романџизам I* (1968) проф. др Миодрага Поповића, а у Загребу о стилистичком методу поводом књиге Ива Франгеша *Сџудије и есеји* (1967). Часописни став био је да „проучавање књижевних појава мора да удружи књижевно-теоријска и књижевно-историјска сазнања, као и критички однос према естетичким вредностима” (Исто: 4–5) и да ће посебна пажња бити посвећена „методологији науке о књижевности, историјској и

теоријској поетици, књижевној еволуцији, књижевном животу, изучавању односа према другим уметностима, критичком издавању досад необјављених текстова” (Исто: 5), а неће се занемарити ни испитивање односа књижевности према стварности.

Часопис је 1969. покренуо изучавање српске књижевне периодике и у 6. броју је уведена одговарајућа рубрика с одмах 6 објављених студија. Ускоро је у београдском Институту за књижевност и уметност основано и руководство новог пројекта – Јован Деретић, Владимир Јовичић, Васо Милинчевић и Александар Петров као руководилац пројекта. Први сарадници на научном пројекту били су Драгиша Витошевић, Вида Голубовић и Душан Иванић, којима су се касније придружили Ђорђије Вуковић, Гојко Тешић, Нада Поповић Перишић, Тања Поповић, Марија Циндори, Миодраг Матицки, Весна Матовић, Слободанка Пековић, Марта Фрајдн и други. Елаборат пројекта из 1971. био је одобрен на јавној расправи јуна 1973. године.

Часопис је свакако утицао и на покретање научне библиотеке *Артис* 1971. године у издавачком предузећу *Вук Караџић*, које је од *Одода* из Цетиња преузело издавање часописа. Главни уредник часописа А. Петров постао је уредник библиотеке. У *Артису* су током скоро две деценије објављивали дела претежно модерни проучаваоци књижевности из Србије, међу њима уредници и сарадници часописа, али и есејисти из Хрватске и Словеније.

Посебно бих истакао књигу *Нова кријичка ойредељења* из 1974. године. Она је оправдала надања редакције часописа из 1968. о појави новог поколења у српској науци о књижевности и есејистици. Уредник *Артиса* окупио је групу научника и есејиста да искажу своја гледишта о тумачењу књижевности (први део књиге „Метакритика”) и да их потврде конкретним анализама књижевних дела (други део књиге „Критика”): Милан Буњевац, Божо Вукадиновић, Ђорђије Вуковић, Љубиша Јеремић, Милан Комненић, Марко Недић, Новица Петковић, Александар Петров, Бранко Поповић, Милослав Шутић.

Још једна библиотека била је повезана с научним идејама часописа из доба његовог оснивања. Библиотека је преузела и часописни наслов, звала се *Књижевна историја*, а њени су издавачи били Институт за књижевност и уметност и *Вук Караџић*. У библиотеци су објављиване и књиге настале на пројекту *Историја српске књижевне периодике* (Јована Деретића, Васе Милинчевића, на пример, али и Иванке Удовички), а њен уредник био је тадашњи руководилац пројекта (у неким издањима заједно с Миром Грујичић).

Чињеница да 2018. обележавамо педесет година излажења *Књижевне историје* вероватно сведочи и о ваљаности научних темеља на којима је била основана 1968. године.